

Starnawski, Jerzy

"Starowolski's Biographies of Copernicus", Erna Hilfstein, Wrocław 1980 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 26/3-4, 729-730

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Erna Hilfstein: *Starowolski's Biographies of Copernicus*. Wrocław 1980 Studia Copernicana T. 21.

Powołane do życia z racji Roku Kopernikowskiego Studia Copernicana przekroczyły już liczbę dwudziestu tomów; wśród nich po raz drugi — obok omówionego przez Bronisława Bilińskiego biogramu Kopernika pióra Bernardina Baldiego¹ — poświęcono tom jednemu z najdawniejszych biogramów wielkiego astronoma, tym razem biogramowi z dzieła Szymona Starowolskiego *Scriptorum Polonicorum Hekatontas*. Powszechnie wiadomo, że pierwszy nasz słownik biograficzny pisarzy, jakim jest Starowolskiego *Hekatontas*, miał za życia autora trzy wydania: frankfurckie z 1625 r., weneckie z 1627 r. i frankfurckie z 1644 r. O ile wydanie drugie, które dzieli od pierwszego odległość dwu lat tylko, jest gruntownie zmienione w stosunku do pierwszego, o tyle wydanie trzecie nie jest godne tradycyjnej nazwy *editio ultima*, stanowi bowiem tylko mechaniczny przedruk wydania pierwszego, dokonany najprawdopodobniej poza zasięgiem autora.

Biogram Kopernika w obu interesujących nas wydaniach zawiera spore różnice; w wydaniu II wzrósł ogromnie w stosunku do pierwszego. Recenzowana książka została wydana z ogromnym pietyzmem i dlatego w dodatku (Appendix) przedrukowano tekst łaciński biogramu według obydwu wydań, dopełniając jedną drobną usterkę filologiczną. Drugie wydanie powtórzyło wiersze Żurawskiego i Scrobovicusa za wydaniem I. Można było istotnie na s. 87 nie powtarzać tekstu już raz wydrukowanego na pobliskiej stronie 85, należało jednak zaznaczyć, że Starowolski obydwie te wiersze powtórzył bez zmiany. Przekład angielski obu biogramów podała autorka na początku książki (s. 9—10, 13—15). Przekładowi towarzyszy wnikliwa analiza różnic, co za tym idzie — wnikliwa analiza błędów Starowolskiego.

Współpraca Jana Brożka w Kopernikowym biogramie pióra Starowolskiego jest poświadczona dwukrotnie przez autora. W *Wyborze pism* Jana Brożka (1956) podano biogram Kopernika z *Hekatontas*² jako utwór zrodzony z kręgu oddziaływania Brożka. Gdy porówna się biogram Kopernika z innymi w *Hekatontas* i gdy uwzględni się przygotowanie „naukowe” bardzo zresztą aktywnego w wielu dziedzinach pisarza, ale zawsze kompilatora, zwraca uwagę w analizowanym tekście wiele informacji pochodzących niewątpliwie od Brożka, gdyż przerastających możliwości Starowolskiego. Jest przy tym rzeczą już zauważoną, że owocem współpracy z Brożkiem są przede wszystkim zmiany w drugiej redakcji biogramu. Ale niezależnie od tego kompozycja, obramowanie biogramu wierszami — to zabiegi tak bowiem typowe dla Starowolskiego *Hekatontas*, iż wyłączać go od autorstwa tego tekstu na rzecz Brożka nie można. Autorkę książki należy pochwalić za wprowadzenie rozdziału *Starowolski and Brożek*, należy pochwalić za umiar, z jakim sprawę przedstawia. Szczególnej jasności nabrały wywody dotyczące tajemniczej postaci Jakuba z Kobyłina. Wysłunięcie hipotezy pomyłki: Cobelius (Köbel) na Cobilinius wydaje się bardzo trafne³.

W świetle rewelacyjnych badań historyków średniowiecznej filozofii w Polsce, przede wszystkim dzięki rewelacyjnej pracy Mieczysława Markowskiego, ogłoszonej także w Studia Copernicana⁴, wiemy dziś, na jak wysokim poziomie stała astronomia w Akademii Krakowskiej w latach studiów Kopernika. Od czasów Starowolskiego i Brożka jest już pewne, że mistrzem naszego największego astronoma we Wszechnicy Jagiellońskiej był Wojciech z Brudzewa. Szczegół ten odnotował Ignacy Chrzanowski na kartach *Historii literatury*

¹ Bronisław Biliński: *Najstarszy życiorys Mikołaja Kopernika z roku 1588 pióra Bernardina Baldiego*. (Także tytuł w języku angielskim). Wrocław 1973. Studia Copernicana T. 9.

² Jan Brożek: *Wybór pism*. T. 1. Wyd. Henryk Barycz. Warszawa 1956 s. 535—541.

³ Jako tłumacz — wydawca Szymona Starowolskiego *Setnika pisarzy polskich* (Kraków, 1970) stwierdzam z uznaniem, iż Erna Hilfstein lepiej niż piszący te słowa rozwiązała zagadkę Jakuba z Kobyłina.

⁴ Mieczysław Markowski: *Burydanizm w Polsce w okresie przedkopernikowskim*. (Także tytuł w języku angielskim). Wrocław 1971. Studia Copernicana, T. 2.

niepodległej Polski⁵, czyniąc tym samym tę informację powszechnie wiadomą całej inteligencji polskiej, która przez długie lata uczyła się z tego właśnie znakomitego podręcznika. Inny podobny szczegół — domysł, iż drugim profesorem Kopernika w Krakowie był Jan z Głogowa, jest wartościową hipotezą naukową; stanowi to niewątpliwie osiągnięcie autorki.

E. Hilfstein, która dane Starowolskiego weryfikuje bardzo sumiennie, może trochę za wiele miejsca poświęca kanonii warmińskiej Kopernika. Natomiast trafne wyjaśnienie dwuwiersza — cytowanego przez Starowolskiego z nie dochowanego paszkwilu przeciw Łukaszowi Watzenrode⁶ i chyba słuszna hipoteza co do autorstwa owego paszkwilu to kolejne osiągnięcia autorki. Trzecia interesująca hipoteza, niezupełnie zresztą nowa, to dopatrywanie się w elbląskim przedstawieniu, wyśmiewającym Kopernika, nie sztuki Wilhelma Gnapheusa, lecz *Fastnachtspiel* zwróconego przeciw biskupowi Maurycemu Feberowi i przeciw jego kanonikom. To sprostowanie zostanie wszakże na stałe w sferze hipotez, bo dowodu ani na dotychczasową interpretację (poza tradycją, wywodzącą się od Kazimierza Brodzińskiego) ani na tę, którą postuluje E. Hilfstein — brak.

Wysunięcie trzech hipotez świadczy o tym, jak dokładnie bada autorka szczegóły w *Hekatontas*. Jest jeszcze i czwarta, dotycząca już nie dzieła Starowolskiego, lecz zapiski Brożka na marginesie dzieła Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*. Według autorki pracy, idzie tu o zaginioną książkę Jerzego Joahima Retyka, a nie Tydemana Giesego, jak podał Brożek.

Erna Hilfstein zna literaturę przedmiotu, dotyczącą Starowolskiego, a w szczególności *Hekatontas*. Wie o krytycyzmie, z jakim przyjmowano dzieło, widzi jego znaczenie. Co najwyżej zakwestionować wypadnie zbyt małe zżycie się z podstawową monografią o siedemnastowiecznym „polihistorze”, z rozprawą Franciszka Bielaka: *Działalność naukowa Szymona Starowolskiego*. Nie zacytowana ani razu w przypisach wymieniona została w bibliografii (s. 99) w takim zapisie, jakby była książkową pozycją. A przecież ukazała się w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” (t. 5 Seria: Historia Nauk Społecznych z 1).

Z drobniejszych szczegółów razi zbyt ostry strzał w stronę Bernarda Wapowskiego (s. 9 przyp. 3 „a mediocre chronicler”). Znamy jego dzieło historyczne ułamkowo; nie można ocenić, czy był historykiem wybitnym.

Dodatek zawiera, poza biogramami z 1 i z 2 wydania *Hekatontas*, wiele tekstów (przedmowy do dzieł; listy), nie zawsze związanych z tematem, nie zawsze nowych. Autorka dociera do przekazów rękopiśmiennych, podaje tę wiadomość w metryce tekstu, a tekst dołączony został jako ilustracja w osobnych tablicach (plates), których jest 17. Nie podaje wszakże informacji o tym, czy przytaczane teksty były już ogłoszone.

Tom wydano z ogromnym pietyzmem, szata zewnętrzna jest bez zarzutu, jest taka, jaka należy się monograficznemu studium o polskim dziele publikowanemu po angielsku, a więc przeznaczonemu dla odbiorców z całego świata.

Jerzy Starnawski

(Łódź)

Dorothy K. Burnham: *Warp and Weft. A Textile Terminology*. Toronto 1980 Royal Ontario Museum 228 s. 120 diagramów i 200 ilus.

Elizabeth Strömberg, Agnes Geijer, Margrethe Hald i Marta Hoffmann: *Nordisk textiltknisk terminologi förindustriell vävnadsproduktion*. 3 wydanie. Oslo 1979: Tanum-Norli 132 s.

Obie recenzowane książki wzbogacają skromną bibliotekę podręczną historyka europejskiego tkactwa. Praca wybitnej specjalistki kanadyjskiej Dorothy Burnham została wydana

⁵ Por. w wyd. 10 (recte 11) 1930 s. 16.

⁶ Tu znów wyrazy wdzięczności wobec autorki za sprostowanie mojej omyłki w tłumaczeniu dwuwiersza.